V A T R A

FOAIE ROMÂNEASCĂ DE OPINIE ŞI INFORMAŢIE
Martie-Iunie 1965 XV,2 78 Freiburg-GERMANIA
N° 100 Zeisigweg 16

BASARABIA VEŞNIC ROMÂNEASCĂ

Numele de Basarabia,sau ţara lui Basarab,apare pentru prima oară în Istorie în veacul XIII,indicând însă principatul mai cunoscut sub numele de Valahia,- care în timpul maximei sale desvoltări,sub Mircea cel Mare(1386-1418),cuprindea actualele Oltenia şi Muntenia,ducatele transilvane de Amlaş şi Făgăraş,întreaga Dobroge şi părţile sudice ale Moldovei şi Basarabiei de astăzi.Se chema aşa după numele fondatorului,principele Basarab,cum şi Moldovei i se mai spunea Bogdania, dela Bogdan Vodă întemeietorul,pe când Dobrogea îşi trage numele dela despotul Dobrotici.Când Moldovenii,în veacul XV,smulseră Munteniei teritoriile ei nord-orientale,păstrară numele de Basarabia pentru porţiunea dintre Prut şi Dunăre, adică pentru sudul actualei Basarabii - şi timp de 4 veacuri numai acest ţinut va răspunde la numele de "Basarabia".Adică până la 1812,când Ruşii,obţinând dela Turci Moldova răsăriteană,extinseră numele la toată această regiune dintre Prut, Dunăre,Marea Neagră,Nistru şi Bucovina.Atunci şi astfel se născu problema Basarabiei,această Alsacie-Lorenă a orientului european: Ruşii,în efortul de a se apropia de Constantinopol(ca executori ai testamentului lui Petru cel Mare şi moştenitori,după dezastrul din 1453,ai Zoei Sofia Paleologu,soţia bizantină a lui Ivan III)reuşiră să smulgă jumătatea de est a Moldovei,care-i purta la gurile Dunării.

Turcii cedaseră însă un teritoriu care nu le aparţinea lor,ci unei ţări a cărei integritate teritorială se obligaseră s'o respecte.Articolul 3 din tratatul încheiat la Constantinopol de logofătul Tăutu,trimisul lui Bogdan Vodă,cu Selim I(1513),o spune clar: "Inalta Poartă se obligă să apere Moldova contra oricărei eventuale agresiuni şi s'o menţină în starea în care se găseşte.. fără să lase să-i fie sustrasă cea mai mică porţiune din teritoriul său"(Sturza).Articolul 5 din tratatul încheiat la 1634 de Turci cu Vasile Lupu,precizează: "Graniţele Moldovei vor fi păstrate intacte pe toată întinderea lor"(Sturza).Dar cu mult înainte de 1812,şi chiar de acest tratat în parte,Turcii se fac stăpâni pe câteva cetăţi de graniţă în actuala Basarabie şi organizează în jurul lor raiale.Pentru recuperarea lor,Domnii Moldovei caută sprijin la vecini.Tratatul încheiat de Gheorghe Ştefan,la 1656,cu Alexandru Mihailovici al Moscovei,prevede: "Teritoriile şi cetăţile pe care Turcul le-a rupt dela Moldova,ca Cetatea Albă,Chilia,Tighina şi Bugeacul,vor fi recucerite de Marele Duce şi restituite principatului Moldovei pentru totdeauna"(Iorga).Tratatul din 13 Aprilie 1711,încheiat la Iaroslavl de trimisul lui Dimitrie Cantemir cu Petru cel Mare,arată clar,în art.11: "Graniţele principatului Moldovei sunt cele fixate de drepturile sale vechi... şi care se găsesc marcate prin fluviul Nistru,Cameniţa,Tighina cu tot teritoriul Bugeacului,Dunărea,Muntenia,marele Ducat al Transilvaniei şi teritoriul Poloniei" (Sturza).

* * *

Primii locuitori ai părţilor basarabene,pomeniţi de istorie(Herodot),sunt Sciţii; împinşi de Masageţi,ei trec pe la 630 a.C. din Asia în Europa,invadând posesiunile Cimerienilor pe ţărmul de nord al Mării Negre,pentru a se stabili între Don şi Dunăre.Pe la 508 a.C.,Darius trece Dunărea lângă Isaccea de astăzi în urmărirea lor,dar podul făcut în acest scop îi servi minunat la retragerea precipitată ce trebui să facă(Mehedinţi).In armata sa erau şi mulţi voluntari greci, cari,apreciind poziţia comercială a locului,se întoarseră şi-l colonizară.Aci îi găsi Herodot în călătoria sa în nordul Dunării - cu care ocazie notează el şi prezenţa unui oraş,Tyras,actuala Cetatea Albă,la gurile Nistrului.

Sciţii,slăbiţi de continuele lupte cu Sarmaţii,sunt cu uşurinţă învinşi de Geţi,sau Daci,ramură tracă venită dela sud-vest.Invinşi la rândul lor de Alexandru Macedon în actuala Valahie,unde ajunsese în 335 a.C. urmărind pe Tribali,Dacii,învingători la rându-le ai unui general al său,Zopyrion,în Basarabia de sud (327-326),se ridică în sec.I a C. sub marele rege Burebista,bat pe Sarmaţi la

Olvia,pe Bug,şi-şi împing frontierele până la Niprul de jos(Giurescu).Sub Octavian August,Basarabia de sud e anexată la Moesia Inferior - şi va face parte din imperiul roman până la năvălirile barbare(Arbure).Domiţian trebui să plătească tribut lui Decebal,care însă fu învins de Traian în 106 d.C. - şi întreaga Dacie prefăcută în provincie romană.Fu un moment de importanţă capitală pentru istoria acestor locuri: din amestecul celor două rase viguroase,adică al veteranilor şi coloniştilor romani cu resturile autohtone,se născu neamul românesc,a cărui persistenţă,în ciuda milenarei invaziuni,va fi "un miracol al istoriei".

"Dacia felix" dură aproape 170 de ani.Aurelian,sub presiunea Goţilor,coborîţi dela Marea Baltică,trebui să-şi retragă,la 272,trupele şi funcţionarii pe malul drept al Dunării.Părerea,comună altădată,că barbarii treceau totul sub sabie şi foc,nu mai are mulţi susţinători.E de ajuns să ne gândim că şi ei trebuiau să se hrănească,pentru a înţelege că aveau tot interesul să cruţe populaţia muncitoare. Devastau centrele întărite,ca să fure bogăţiile şi să distrugă orice posibilitate de rezistenţă,pe când muncitorii trebuiau numai să se supună şi să plătească "zeciuiala".De altfel "locuitorii Carpaţilor rămaseră mai feriţi.Un teritoriu cuprinzând Munţii Apuseni,Maramureşul,Ţara Oaşului,Vrancea,Loviştea şi Haţegul nu suferi prea mult.Agricultura pe văi(dar şi pe coastele însorite până la 1200-1300 metri),cum şi păstoria în câmpii constituiau o suficientă bază de existenţă" (Mehedinţi).Goţii,veniţi mai de grabă ca federaţi ai Romanilor şi în bună parte creştinaţi pe loc,se mulţumeau cu o treime din terenuri(Mehedinţi).Impinşi la 375 de noul val,al Hunilor,ei trecură Dunărea,pentru a se pierde în sfârşit în Italia,Spania şi nordul Africii.După moartea lui Atila(453),Bugeacul,sub numele de Hunivara(graniţa Hunilor),reveni lui Innac,unul din fiii săi.In timpul acestei stăpâniri încep să apară triburi slave din mlaştinile şi pădurile de pe Bug şi Niprul superior.

Nici Gepizii,nici Avarii n'au lăsat urme mai multe.După teribila înfrângere a celor din urmă,Carol cel Mare fundă marca orientală a imperiului său,viitoarea Austrie.Bulgarii rămân câtva timp în Bugeac,apoi se stabilesc unde se află până astăzi.In Bugeac îşi fixară corturile şi Ungurii,suscitând teroarea în regiunile vecine.Pentru a se răzbuna de una din aceste expediţii devastatoare,Bulgarii,profitând de lipsa bărbaţilor plecaţi după obişnuitul jaf,le invadară sălaşurile,ucigând bătrâni,femei şi copii.La întoarcere,înspăimântaţi de ce găsiră,Ungurii lăsară îndată ţara şi porniră spre nord,traversară Galiţia şi se opriră în pusta dintre Tisa şi Dunăre,de unde continuară cu expediţiile lor războinice spre Apus. In tot acest period,elementul autohton,romanizat şi creştinat,amestecat cu resturi slave,trăia într'o relativă siguranţă în văile profunde şi pădurile multiseculare ale Carpaţilor,conduşi de judeţi(judex),cari se adunau,când vremea îngăduia,sub un voevod.Infrângerea Ungurilor pe fluviul Lech,la 955,de Otto cel Mare, e un eveniment plin de consecinţe grave pentru desvoltarea principatelor române: blocaţi în Apus,ei se vor îndrepta spre răsărit.

In acele timpuri,din Maramureş la Pind existau deja organizaţii politico-administrative româneşti,şi cronica anonimă a regilor unguri pomeneşte mai mulţi voevozi contra cărora trebuiră să lupte în Transilvania.Dacă Ungurii nu dispărură ca ceilalţi barbari,e pentru că se creştinară.După ei,Bugeacul avu noi oaspeţi: pe Pecinegi,apoi pe Cumani(sau Polovţi).Urmă în fine marea invazie a Tătarilor; mort Gengis-Han,grosul forţelor lor se retrase către Asia,aşa că populaţia putu coborî din munţi fără pericol.

Românii nordici se întindeau în acea epocă până în Galiţia,unde se găsea o "terra bolohovskaia",şi dincolo de Nistru(Blakumeni,Vlahi,Bolohoveni),menţionaţi acolo încă dela sfârşitul secolului XI într'o inscripţie runică,şi la 1164 de Niceta Coniates Acominatos.Oamenii arătaţi de Ana Comnen că controlau oraşele şi vadurile Dunării de jos poartă nume româneşti(Iorga); în 1286 se vorbeşte de un demnitar tătar,pe care raportul unui franciscan îl arată sub numele de Ymor,"filius Molday"(G.Brătianu).

Micile voevodate din sud-estul Carpaţilor se unesc în două mari principate: Valahia şi Moldova.Ultimul îşi trage numele dela un afluent al Siretului.Locuitorii săi,în epoca fondării,erau români,cumani,alani,şi rutenirecent imigraţi(Brătianu).Românii,pe lângă cei localnici,proveneau din sud,unde domnea dinastia munteană a Basarabilor,şi din nord,din Maramureş.Data tradiţională a întemeierii,cum rezultă din cronici,e anul 1359.Şi deja în 1392 prinţul Roman,unul din succesorii lui Bogdan,se intitula "Domn al ţării Moldovei dela munte până la mare".Diaconul

rus Zosima,mergând prin 1419-1420 la Constantinopol,plăteşte vama la trecerea Nistrului,care "e granița Moldovei",şi se îndreaptă spre Cetatea Albă(Iorga).
Câtva timp înainte apăruseră pe ţărmurile Mării Negre genovezii,cari,după recucerirea Constantinopolului de către Mihail Paleologul(1261),luaseră locul venețienilor în comerțul oriental.Urmele cetăților lor pe malurile Dunării şi Nistrului se văd până astăzi.Litoralul nordic al Mării Negre,cu cele două cetăţi Moncastro şi Licostomo(azi Cetatea Albă şi Chilia),fu pierdut de bizantini,pe la jumătatea secolului XIII,în favoarea tătarilor,cari pare că,pe la 1368,au cedat genovezilor Cetatea Albă sub condiţie de vasalitate(Iorga).Din documente rezultă că genovezii aveau,în 1381,un consul şi în Chilia,cucerită poate dela Ivanco,fiul lui Dobrotici.Oraşul fu însă curând luat în stăpânire de Mircea cel Mare.

Moldova,pe lângă propriu-i comerț,servea şi ca loc de transit între orient şi ţările nordice până la Danzig.Cracovia şi Lembergul,furnizoarele de fabricate germane pentru orient,aveau două căi: una trecea prin Vladimir şi Luţk spre Caffa: drumul tătăresc; alta prin Colomea,Halici,Siret,Suceava,Bârlad spre Cetatea Albă: drumul valah.Pe la Tighina trecea calea principală care lega Suceava cu Caffa.După căderea ei(1475),Cetatea Albă,mai aproape de Constantinopol şi de Pera,capătă şi mai mare importanţă; prosperitatea ei şi a Chiliei vor începe să scadă numai după 1538 când,prefăcute în raiale,locul lor îl iau Brăila şi Galaţii.
Atât pentru nevoile de transit,cât şi pentru propriul său export de cereale, piei,lână,vin,miere,ceară,etc.,şi mai ales pentru siguranţa ţării,Moldova avea nevoe de cele două oraşe meridionale: Chilia şi Cetatea Albă.Şi de fapt vedem pe Alexandru cel Bun profitând de slăbirea tătarilor după înfrângerea lor de către ruşi la Kulikovo(1381),pentru a pune mâna pe Cetatea Albă - "un oraş închis şi port la Marea Neagră,unde locuesc genovezi,români şi armeni",cum constata cavalerul francez Guillebert de Lannoy la 1421,trecând pe aci spre Caffa(Iorga).Şi cum Mircea era destul de ocupat cu nesfârşitele sale războaie contra turcilor, Alexandru îi luă Chilia şi întinse granița sudică a Moldovei până la Milcov,care va fi frontiera dintre cele două principate până la unirea lor într'o singură ţară,România(1859).Prinţul Moldovei putu astfel să ospăteze la Chilia,ca stăpân, la 1 Noembrie 1424,pe împăratul Ioan VIII Paleologul,care se întorcea la Constantinopol din Occident(Iorga).Aceasta este epoca maximei desvoltări teritoriale -stabile- a Moldovei; căci adăogirea de mai târziu a Ciceiului şi Cetăţii de Baltă,în Ardeal,a fost fără durată,iar stăpânirea lui Duca Vodă peste Nistru s'a limitat la timpul domniei sale.Carpaţii,Dunărea,Marea Neagră şi Nistrul până în Pocuţia îi erau hotarele.Actualele Moldova,Basarabia şi Bucovina formau o singură ţară care se chema Moldova - şi aşa rămase pentru 4 veacuri.Numele de Bucovina nu exista încă,şi cel de Basarabia denumea,cum am arătat,doar partea sudică,la est de Prut,luată dela Munteni.Moldova avea atunci 94.301 kilometri patraţi,dintre cari 44.422 în viitoarea Basarabie şi 10.441 în viitoarea Bucovină.In acest timp ruşii,dela 1223 la 1480,erau sub tătari,- şi numai la 1523 va reuşi Moscova să unească ţinuturile ruseşti într'un singur stat.

Ştefan cel Mare clădi peste 40 de biserici: câte una de fiecare luptă.Intări zidurile cetăţilor existente: Hotin,Tighina,Cetatea Albă şi Chilia,şi construi pe Nistru alte două: Soroca şi Orhei,contra tătarilor.Turcii,în acel timp,cuceriseră de curând Constantinopolul şi voiau să facă din Marea Neagră un lac intern. După supunerea Bulgariei(1393) şi luarea Dobrogei,smulsă lui Mircea,era rândul porturilor moldovene.Vestitul Soliman Paşa veni în Moldova cu 120.000 soldaţi,o armată teribilă pe atunci.Ştefan scrisese,din tabăra dela Vaslui,la 20 Noembrie 1474,papei Sixt IV,prin albanezul Paul Ogniben,ambasadorul Veneţiei: "Asigurăm pe Sanctitatea Voastră că suntem foarte pregătiţi,cu tot sufletul şi toată puterea ce Dumnezeu ne-a dat,ca să luptăm pentru creştinism cu toate forţele noastre... Puternicii prinţi să facă aşa fel ca să nu luptăm singuri"(Hurmuzachi).Totuşi,în lupta ce se dete la Rahova,10 Ianuarie 1475,marele Domn fu complet singur.Şi teribila înfrângere ce turcii suferiră aci făcu pe împărăteasa Mara,sârboaica,văduva sultanului Murat,să exclame către Girolamo Zorzi,ambasadorul Veneţiei: "Niciodată o armată turcească n'a suferit o aşa înfrângere!"(Iorga).Papa îl felicită, iar Andrei Vendramin,dogele Veneţiei,trimise în Moldova pe secretarul Emmanuele Gerardo,"ut gratuletur Vayvodae de Turcis expulsis"(Hurmuzachi).Ştefan ordonă 3 zile de post şi rugăciuni,şi.. o nouă biserică.Respinsă dela Cetatea Albă,flota turcă luă,la 6 Iunie 1475,Caffa genoveză.
In vara anului următor,1476,vine în Moldova însuş Mahomed II.Ştefan are pu-

ţine trupe,căci ţărănimea plecase să apere satele de invazia tătarilor,dar a ars totul în calea sultanului,încât cuceritorul Constantinopolului trebui să se retragă din cauza foamei,a bolilor şi a neîntreruptelor hărţueli ale ostaşilor lui Ştefan,mulţumindu-se doar cu promisiunea unui tribut în bani.Cât trăi el(1481), cetăţile rămaseră Moldovei.

Incă dela 1462,când Ştefan de o parte şi turcii de alta,atacând Chilia(revenită între timp Munteniei),fuseseră respinşi de Vlad Ţepeş,ar fi zis Mahomed II: "Atâta timp cât Chilia şi Cetatea Albă sunt ale Valahilor şi Belgradul sârbesc al Ungurilor,nu vom putea învinge cu totul pe ghiauri"(Iorga).Ştefan ştia acest lucru şi se temea de o nouă invazie.El trimite deci un ambasador,pe Ion Ţamblac, care,la 8 Mai 1478,vorbi în numele său în faţa senatului venețian: "Sunt sigur că Turcul va veni din nou contra mea în vara asta,pentru cele două cetăţi ale mele, Chilia şi Cetatea Albă.. De aceea aş vrea să fiu ajutat astăzi,căci timpul e scurt.Aceste două locuri sunt toată Moldova,aceste două cetăţi sunt un zid pentru Ungaria şi Polonia.Dacă Dumnezeu va îngădui să nu fiu ajutat,două lucruri vor fi: sau se va pierde această ţară,sau voi fi în adevăr silit de nevoe să mă supun necredincioşilor,lucru ce nu voi face niciodată,preferând de o sută de mii de ori moartea decât aceasta".Prevederea lui Ştefan se împlini,dar ajutorul nu veni.Şi astfel Baiazid II -care şi el era de părere,precum scrie,de sub zidurile Chiliei, la 2 August 1484,Raguzanilor,că "Chilia e cheie şi poartă la toată ţara Moldovei şi Ungariei şi a ţării dela Dunăre(Muntenia),şi Cetatea Albă e cheie şi poartă pentru Polonia,Rusia,Tataria şi toată Marea Neagră"- veni în vara anului 1484 şi reuşi să cucerească cele două cetăţi.Este prima rană în trupul Moldovei.

Prea slab pentru a se măsura singur cu colosul turcesc,Ştefan se adresează atunci Polonilor,iar regele Cazimir îi promite ajutor,garantându-i "vechile frontiere aşa cum aparţinuseră dela început ţării Moldovei,în toate părţile"(Iorga), dar nu-şi ţinu cuvântul.Bătrân,bolnav şi necăjit,"când au fost aproape săvârşirea sa",povesteşte cronica lui Ureche,Ştefan "chemat-au vlădicii şi toţi sfetnicii săi,boerii cei mari şi alţii toţi câţi s'au prilejuit,arătându-le cum nu vor putea ţinea ţara cum o au ţinut el,şi socotind din toţi mai puternic pre Turc şi mai înţelept,au dat învăţătură să se închine Turcilor".Dar cu aşa condiţiuni încât ţara să-şi păstreze vechile drepturi; altfel,mai bine să moară toţi în apărarea ţării.Sfatul fu urmat de fiul şi moştenitorul său.Bogdan Vodă trimise la 1513 pe logofătul Tăutu la Constantinopol,unde încheie cu Selim I capitulaţiunea de care am vorbit,asigurând Moldovei completă integritate teritorială şi autonomie internă,în schimbul unui tribut şi,la nevoe,al unui contingent militar.Şi un astfel de tratat putu Moldova să încheie după căderea şi transformarea Serbiei,Bulgariei şi a însuşi Bizanţului în provincii turceşti!

In 1538 turcii ocupară însă şi Tighina,transformând-o în raia.Ceeace nu-i împiedică,în tratatul cu Vasile Lupu(1634),să garanteze din nou.. integritatea teritorială a Moldovei.Mulţi voevozi îşi pierdură zadarnic capul,ori tronul,pentru recucerirea cetăţilor din Basarabia.Ieronim Laski,trimisul lui Ferdinand I la Constantinopol,îi raporta la 30 Martie 1541 că "Moldovenii nu pot suferi nici într'un chip că li s'a luat partea cea mai frumoasă a Moldovei"(Hurmuzachi)."Scopul meu -spunea Iacob Eraclid boerilor,amintindu-le că descind din vechii romani,cari au făcut să tremure pământul- nu este altul,decât să fie Dunărea hotar al ţării mele,şi să mă lupt zi şi noapte cu necredincioşii şi blăstămaţii de turci - şi aşa nădăjduesc să câştig în scurt timp cetăţile Moldovei mele pe care le stăpâneşte păgânul"(Hurmuzachi).La 1574,Ion Vodă cel Cumplit -scrie Ureche- "împlându-se de mânie,cu foc au ars Tighinea şi Cetatea Albă,şi multă pradă au făcut,şi mulţi robi şi plean au scos".Aron Vodă asediază,la 1595,Tighina şi ia Cetatea Albă,dar fără fortăreaţă; ardeleanul Andrei Barcsai ia Ismailul,oastea lui Mihai ia Brăila. Dar fără ajutoare serioase din afară,victoriile voevozilor rămân fără urmări.

Mărirea Rusiei începe cu Petru cel Mare,după înfrângerea lui Carol XII al Suediei la Poltava(8 Iulie 1709).Pe atunci graniţele ei nu cuprindeau încă Niprul,şi populaţia abia se ridica la 14 milioane(Mehedinţi).La 1712,Petru obţine malul drept al Niprului.La împărţirea Poloniei(1772),Ecaterina II ocupă Volhinia şi Podolia. Cu pacea dela Cuciuc Cainargi(1774),ea împinge graniţa până la Bug,iar în 1783 ia în stăpânire Crimeea şi Cubanul.Cu tratatul din Iaşi,1792,ruşii ajung la Nistru. Este o dată pe care niciun român nu trebue s'o uite: e anul când ruşii ating hotarele Moldovei.Peste 20 de ani,la 28 Mai 1812,ei vor disloca şi partea răsăriteană

a acestui principat,căreia-i vor da numele de Basarabia.Noul Domn al Moldovei, Scarlat Calimach,a trimis la Constantinopol,26 Octombrie 1812,protestul boerilor; dar contra raptului a protestat şi Ion Carageà,Domnul Munteniei,fanariot şi el, intervenind la congresul dela Viena pe lângă Metternich.Totul,zadarnic.Trebui să vină înfrângerea dela Sevastopol,1856,pentru ca ruşii să ne restitue sudul Basarabiei,- teritoriu reluat de ei la pacea dela Berlin,1878,deşi în tratatul din 4 Aprilie 1877 "guvernul imperial,dorind să respecte inviolabilitatea teritorială a Statului Român",se angajase "să menţină şi să apere integritatea actuală a României".Congresiştii s'au opus până şi la participarea delegaţilor români la conferinţă,încât lordul Beaconsfield,ministrul de externe al Angliei,interveni energic: "Din moment ce s'a acordat acest drept Greciei,care reclamă provincii străine,trebue să-l concedem şi României,care cere să păstreze regiuni ce-i aparţin".Delegaţii noştri erau Kogălniceanu şi Ion Brătianu.

Revoluţia rusească din 1917 a adoptat la început principiul autodeterminării. Pe baza lui s'au declarat independente Polonia,Finlanda,Letonia,Lituania,Estonia, Ucraina,Georgia,etc.La fel a făcut Basarabia.După un lanţ de congrese regionale, dela Odesa la Hotin,la care au participat şi români de peste Nistru,Sfatul Ţării a proclamat la 21 Noembrie 1917 autonomia ţării,la 2 Decembrie Republica Populară Moldova,la 27 Martie 1918 unirea cu România.Aceasta a fost ratificată de Constituanta Română la 20 Decembrie 1919 şi recunoscută de Italia,Anglia,Franţa şi Japonia cu tratatul din 28 Octombrie 1920.Articolul 9 are următorul conţinut: "Inaltele părţi vor invita Rusia să adere la prezentul Tratat îndată ce va exista un guvern rus recunoscut de ele.Ele îşi rezervă dreptul de a supune arbitrajului Consiliului Societăţii Naţiunilor toate chestiunile ce-ar putea fi ridicate de guvernul rus cu privire la detaliile acestui Tratat,fiind bine înţeles că frontierele definite în prezentul Tratat,cum şi suveranitatea României asupra teritoriilor cuprinse acì,n'ar putea fi puse în discuţie".

Ultimatul rus din 26 Iunie pretinse nu numai restituirea Basarabiei,ci şi nordul Bucovinei,şi plasa Herţa din Dorohoi,care nu aparţinuseră niciodată Rusiei.Pentru recuperarea acestor provincii,România îi declară război la 22 Iunie 1941,dar Rusia le ocupă din nou în 1944,- fapt consacrat de conferinţa de pace dela Paris,1947.

* * *

Pentru posedarea legitimă a unui teritoriu sunt necesare mai ales trei condiţiuni: dreptul istoric,dreptul etnic şi consensul populaţiei.De fapt,dela facerea lumii a prevalat un alt criteriu: al forţei.E criteriul ce "legitimează"astăzi stăpânirea Basarabiei de către ruşi.Temeiurile românităţii acestei provincii sunt prea limpezi,ca ruşii să fi cutezat vreodată a le nega.Ramificaţiile româneşti sunt aşa de puternice chiar dincolo de Nistru,încât pentru "republica sovietică" de acolo,înfiinţată în 1924,ei n'au găsit alt nume decât cel de "moldovenească". Istoricii,literaţii,oamenii politici ruşi au trebuit să recunoască caracterul românesc al Basarabiei.Insăşi conducerea de azi a Sovietelor îl recunoaşte,nu numai prin existenţa oficială a "Republicii moldoveneşti",dar,cu totul sgomotos,prin chiar măsura disperată şi de extremă neomenie care este deportarea populaţiei în Kazakstan,tocmai din teama de a pierde această provincie din cauza incontestabilei ei românităţi.Intr'o scrisoare către Iosif II,din 10 Septembrie 1782,Ecaterina II preconiza formarea unui stat-tampon între imperiile rus,austriac şi turc: "Acest stat,cunoscut odinioară sub numele de Dacia,ar putea fi format din provinciile Moldova,Valahia şi Basarabia.. Hotarele acestui nou stat vor trebui să fie circumscrise de Nistru şi Marea Neagră,Polonia,Rusia şi Statele austriace..".Cancelarul Nesselrode,referindu-se la răscoala din '48,scria într'o circulară din acel an către diplomaţii ruşi: dorinţa românilor ar fi "de a constitui,sub numele de regat daco-român,un nou stat,la formarea căruia ei invită pe fraţii lor din Moldova,Bucovina,Transilvania şi Basarabia".Scriitorul P.P.Svinin,în 1816: "Locuitorii autohtoni din această regiune sunt Moldovenii sau Românii,cari sunt descendenţii coloniştilor romani.Ei vorbesc limba moldovenească,care este de origină latină şi care păstrează,ca şi italiana,numeroase particularităţi ale limbilor neo-latine". "Până la anexarea sa la imperiul rus,în 1812 -scrie Egunoff(1868)- Basarabia era supusă aceluiaşi regim de guvern ca Moldova,din care făcea parte integrantă.Prin urmare nici istoria,nici documentele istorice asupra Basarabiei nu pot să nu vorbească de Moldova.Astfel,e imposibil a vorbi de administraţia Basarabiei până la anexarea sa la Rusia fără a vorbi de Divanul Moldovei.. Până în

zilele noastre,în procesele din Basarabia numeroşi avocaţi invoacă deciziile Divanului care,confirmate de prinţi şi emanând dela ei sub formă de hrisoave,nu pot fi anulate de tribunalele noastre şi-şi păstrează astfel toată valoarea şi puterea".Prof.Casso,fost ministru,1912: "Ţăranul român.. a văzut prea mulţi stăpâni de când strămoşii săi,dacii romanizaţi,au populat dela Carpaţi până la Nistru locurile indicate sub numele de Solitudo Getarum".Timkowski,guvernatorul Basarabiei,1827: "Provincia Basarabia se compune din două categorii de locuitori: din moldovenii indigeni,şi vagabonzii ce s'au introdus în diferite rânduri".Statistica naţionalităţilor,Moscova,1861: "Moldovenii români sunt cei mai vechi şi cei mai numeroşi dintre locuitorii Basarabiei".Căpitanul A.Zasciuk(1862): "Moldovenii sunt elementele autohtone ale Basarabiei; ei formează trei sferturi din populaţia totală a Basarabiei".Scriitorul A.Afanasieff-Ciujbincky(1863): "Mărturisesc deschis că înainte de a fi văzut Basarabia ignoram că populaţia locală.. se compune din Moldoveni cari nu ştiu deloc ruseşte.. cărora limba rusă li se impune de poliţiştii patrioţi cu cnutul şi ruperea dinţilor".P.P.Soroca,în geografia Basarabiei,1878: "Moldovenii formează massa principală a populaţiei,aproximativ trei sferturi".Până şi şovinistul Batiuskoff atestă,la 1892,că "elementul predominant în Basarabia era elementul moldovenesc".

Unii chiar prevăd restituirea Basarabiei.Astfel publicistul Tikhomiroff(1886): "Inaintând spre sud,vedem încă un mic teritoriu,vecin cu România şi deloc rusesc. Ambiţia ţarului a creiat acolo pentru Rusia o cauză de complicaţii internaţionale.. Când cu ultimul război(1877-1878),Alexandru II a crezut de cuviinţă să ia pământul Românilor,proprii săi aliaţi,cari protestau cu tărie contra acestei nedreptăţi.Liberată,Rusia se va grăbi -e aproape sigur- să redea Românilor acest teritoriu".Generalul Kuropatkin,fost ministru de război,1910: "Poporul român din Basarabia,anexat acum 100 de ani,trăeşte şi azi separat,ca în afara populaţiei ruse... In viitor,fie pe căi paşnice,fie în urma unui război,unitatea poporului român e inevitabilă".

S'ar putea umple volume de citaţii ruseşti în favoarea românităţii Basarabiei.Primul ei guvernator,sub ruşi,a fost boerul Scarlat Sturza; primul mitropolit, Gabriel Bănulescu-Bodoni.Cu atât mai ciudată apare deci afirmaţia lui Rakowski, care,după ce,ca refugiat în România,susţinuse că Basarabiei i se va face dreptate numai când vor cădea ţarii "hrăpăreţi",ca ambasador sovietic la Londra avu neruşinarea să susţină că "asupra Basarabiei România are aceleaşi drepturi ca Rusia, să zicem,asupra Irlandei,sau a oricărei provincii franceze,italiene sau japoneze"!

Dar dacă ruşii nu pot nega românitatea Basarabiei -Rakowski era evreu-, cu atât mai puţin străinii.La pacea din 1812 -scrie istoricul Rambaud- "Rusia renunţă la Moldova şi la Muntenia,dar opri Basarabia,pământ românesc".Xavier Hommaire de Hell,1845: "La luarea în stăpânire a Basarabiei de către ruşi,nogaii.. renunţară complet la fostele lor posesiuni,pentru a se retrage dincolo de Dunăre; nu rămase astfel în Basarabia decât populaţia moldovenească".Mareşalul Marmont,1837: "Basarabia care se mărgineşte cu Moldova,de care nu e despărţită decât prin Prut,e locuită de Valahi de origină română.E uimitor că Muntenia,Moldova şi Basarabia au rămas intacte şi populaţia lor izolată ca o oază în mijlocul acestei mulţimi de popoare care timp de veacuri nu încetară să se reverse spre sudul Europei".Cavour, în instrucţiunile trimise contelui Corti,diplomat italian la Londra(1856): Aspiraţiile româneşti "vor fi întotdeauna îndreptate spre Est şi spre Vest,unde sunt provincii locuite de ramuri smulse rasei româneşti".E.Regnault,1855,arată tendinţa pentru "reunirea într'un singur imperiu a tuturor Românilor,dela Nistru până la Tisa,dela frontierele Galiţiei până la malurile Dunării,cuprinzând aşadar Basarabia,Bucovina,Maramureşul,Muntenia,Moldova,Transilvania şi Banatul.. Toate aceste regiuni au păstrat unitatea de rasă,de limbă,de obiceiuri şi de sentimente.Toate aspiră la unitatea politică".Până şi Karl Marx vede în sensul adevărului(1853): "Valahii sau Daco-Romanii,care alcătuesc principala populaţie dintre Dunărea de jos şi Nistru.. vorbesc o limbă derivată din latină,care se aseamănă în mai multe privinţe cu italiana.Populaţia Transilvaniei şi Bucovinei ţine de Austria,cea a Basarabiei de Rusia"; raptul din 1812 era,pentru Marx."hoţie pur şi simplu".

Primul recensământ al populaţiei îl face,la 1816,generalul Bachmetieff,guvernatorul provinciei,care găseşte 83.848 familii româneşti dintr'un total de 96.526; adică 86%.Şi trebue ţinut cont că 30.000 moldoveni trecuseră Prutul la auzirea veştii cedării Basarabiei.Acelaş procent îl găsim în statistica Institutului Geografic rus din 1834.Statistica din 1856 găseşte 990.000 locuitori,dintre cari

736.000 români(74%).In 1862 sunt,după Zasciuk,75%; acelaş procent în geografia lui P.P.Soroca din 1878.Procentul scade în statistica din 1897,care consideră rus pe oricine vorbeşte şi ruseşte; Românii sunt totuşi în frunte: 47%.Restul sunt minorităţi,a căror imigrare este continuu încurajată; dar ruşii,cu ucraineni cu tot,abia ajung la 27.8%.Falsitatea statisticilor ruseşti o arată,de altfel,chiar un ministru rus,Casso(1913): "Chiar astăzi,ştirile ce vin din această provincie îndepărtată şi de graniţă la departamentele centrale nu sunt mereu exacte.Anuarul Rusiei pe 1910,de pildă,publicat de comitetul central statistic din Ministerul de Interne,- enumerând naţionalităţile ce locuesc în Basarabia,nu menţionează naţiunea moldoveană,deşi ea constitue mai mult de jumătate din populaţia totală a Basarabiei"! Statistica română dela 1 Iulie 1938 găseşte în Basarabia 3.130.000 locuitori: 56.2% români,12.3% ruşi,11% ruteni,7.2% evrei,5.7% bulgari,etc.Mulţi ruteni şi evrei se declaraseră ruşi.Iar recensământul sovietic, din 15 Ianuarie 1959,găseşte,în toată Rusia,2.320.000 români,dintre cari,în Republica Moldovenească,1.887.000,adică 65.4% din totalul populaţiei republicii.

Populaţia Basarabiei a avut o singură ocazie în istorie să-şi exprime voinţa: după primul război mondial,când revoluţia rusă adoptă principiul wilsonian al autodeterminării: "Congresul Sovietelor din Iulie al acestui an -proclamă guvernul sovietic în toamna 1917- a decis dreptul popoarelor Rusiei la liberă autodeterminare.Al doilea congres al Sovietelor din Octombrie al acestui an a confirmat acest drept inalienabil al popoarelor Rusiei cu şi mai mare înţelegere şi precizie". Sfatul Ţării,întrunit la Chişinău,era compus din 103 moldoveni,13 ucraineni,7 ruşi,6 evrei,5 bulgaro-găgăuţi,2 nemţi,1 polonez,1 armean.La 27 Martie/9 Aprilie 1918,"In numele poporului Basarabiei,Sfatul Ţării declară: Republica Democrată Moldovenească(Basarabia),în hotarele ei dintre Prut şi Nistru,Marea Neagră şi vechile graniţe cu Austria,ruptă de Rusia acum o sută şi mai bine de ani din trupul vechiei Moldove,- în puterea dreptului istoric şi dreptului de neam,pe baza principiului că noroadele singure să-şi hotărască soarta lor,de azi înainte şi pentru totdeauna se uneşte cu mama sa România".Voturile: 86 favorabile,3 contrarii,36 abţineri,13 absenţi.In alegerile din Noembrie 1919,alegeri a căror libertate nimeni n'a contestat-o,Basarabia a trimis în parlament 90 deputaţi: 78 români,4 bulgari,3 nemţi,2 ucraineni,1 rus,1 grec,1 evreu.

Românitatea Basarabiei este,deci,în afara oricărei discuţii."Cu toate drepturile ce-i fură transmise de ţarism -declara la conferinţa ruso-română din Viena, 1924,delegatul sovietic Krestinsky- guvernul Uniunii Sovietice nu susţine câtuşi de puţin teza drepturilor istorice ale Rusiei asupra Basarabiei".Conferinţa de pace dela Paris,1947,dispreţuind însă orice principiu de dreptate şi omenie,a preferat să cedeze unor motive de oportunitate,rău gândită chiar pentru membrii ei,atribuind din nou Rusiei Basarabia.Nici dreptul istoric,nici dreptul etnic, nici voinţa populaţiei -nici chiar principiile marxiste!- nu justifică o atare hotărîre.Şi nici chiar gogoriţa,aşa de cinic invocată de ruşi când anexează teritorii: eliberarea lor din iadul capitalist; căci România nu mai era "capitalistă", ci aservită în întregime comunismului moscovit.Comunitatea de sânge,de limbă,de lege,de tradiţii istorice,de aspiraţii - totul trebuia să ducă la singura soluţie rezonabilă: alipirea Basarabiei la România.Conferinţa a cedat însă forţei,consacrând-o ca singurul criteriu valabil.Problema rămâne deci deschisă.Şi nu se poate aştepta dreapta ei soluţionare decât dela o forţă superioară(a cărei probabilitate nu pare chiar îndepărtată),sau dela o lume ideală,potrivită marilor aspiraţii creştine,în care dreptul să coincidă cu dreptatea.Şi,uneori,mai este şi degetul lui Dumnezeu...

Petre Vălimăreanu

DOINĂ de Al.Silistreanu

Dela Tisa pân'la Bug
Nu e casă,nu e plug.
Jalea grea străbate zarea,
A secat parcă şi marea.
Soarele nu mai e soare,
Neamu'ntreg în închisoare.
Gem Carpaţii,Oltul,Jiul,
Căci i-a năpădit pustiul.
Dunărea se sbate'n lanţuri,
Zac cadavrele în şanţuri.

In genunchi pe la icoane
Plâng copiii mici de foame...
Morţii's mii şi zeci de mii,
Iar cei vii,îs doar stafii...
Câinii urlă'n miezul nopţii,
Peste tot îi spectrul morţii,
Jalea-i rea,durerea cruntă...
Cine oare mai o'nfruntă?!..
Dela Tisa pân'la Bug
Nu e casă,nu e plug.